

Поколенческо съответствие на висшето образование

Академична лекция на проф. д-р Людмил Георгиев при присъждане на званието „Почетен професор на НБУ“

Неочаквано бързото развитие на технологиите в последните години промени изискванията към стандартите във висшето образование, включително техниките и методите на преподаване, изследване и учене, и отношенията студент – преподавател. Разширяващата се сфера на бизнеса и по-високото заплащане в нея породи липсата на интерес към професията „университетски преподавател“, вследствие на което се получи относително застаряване на преподавателския състав, съчетаващо се с липса на активно средновъзрастово академично поколение, което да осъществи възрастовия преход, необходим за създаването на една нова академична култура.

В същото време световната антропологична наука отбеляза появата на 10 нови, ясно различаващи се поколения в периода 1890 – 2012 г. от които трите поколения, родени след 1980 г. (Милениум, Y и Z) се отличават със специални образователни потребности и изисквания, влизащи в противоречие с вековно съществувалия канон за университетско преподаване и учене. Осмислянето и управлението на това противоречие определя бъдещето на университетското знание и живот.

Таблица №1

Име на поколение	ражданията начало ¹	ражданията край	Най-младият (възраст днес)	Най-старият (възраст днес)
Изгубеното поколение (поколение от 1914)	1890	1915	104	129
Междувоеенното поколение	1901	1913	106	118
Най-голямото поколение	1910	1924	95	109
Тихото поколение	1925	1945	74	94
Поколение Бебешки бум	1946	1964	55	73
Поколение X (Бебешка гръд)	1965	1979	40	54
Микро поколение/Кръстосано поколение	1975	1985	34	44
Поколение Милениум Поколение Y, Поколение Следващ (появяващо се поколение)	1980	1994	25	39
i Поколение/ Поколение Z	1995	2012	7	24
Поколение Алфа	2013	2025	1	6

¹ Това е условна времева конфигурация, която не бива да се абсолютизира, тъй като различни автори, изследователи и школи предлагат различна периодизация. Виж съдържанието на статията по-надолу.

Източник: <https://www.careerplanner.com/Career-Articles/Generations.cfm>, отворен на 22.03.2019 в 13:54 ч.

Забележка: Датите са приблизителни и има известно припокриване, защото няма пълно съгласие на авторите на различните периодизации за началото и края на едно поколение.

Тъй като датировката не е цел на изложението, а по-скоро характеристиките на родените през тези периоди и свързването им с университетското образователно и възпитателно бъдеще, вниманието ми ще бъде концентрирано именно в тази посока.

Самият факт, че авторитетни изследователи дефинират 10 различаващи се поколенчески типа, определяйки ги въз основа на социално-икономическите условия, съществуващи във времето на тяхното живеене, ни дава сериозно основание да се замислим за степента, в която се е променяла структурата и съдържанието на висшето образование през това време.

Разглеждайки характеристиките на отделните поколения (след това на т.н. Кръстосаното поколение – родените между 1975 и 1985 г.), веднага изпъква факта, че във всяко от тях имаме вътрешни противоречия. Това именно са поколенията, които ние обучаваме в момента. Така наречената Милениум генерация е описана в Urban Dictionary² като израснала в социално-мрежов свят, пълен с електроника, променила и трансформирала комуникацията в световен мащаб. Поколение Y (хора, родени между 1980-1994 г.) и Поколение Z (родени между 1995-2012 г.), се различават по това, че Y идентифицираните са израснали с компютрите, мобилните телефони и видеоигрите, докато принадлежащите към Z поколението се свързват много повече с таблети, смартфони и приложения. Независимо кое от техническите средства имаме предвид, при всички тях (без изключение) информацията достига до реципиента чрез звук и основно чрез образи. Тя е в неограничен обем и може да бъде достигната за секунди. Осмислянето и възприемането и става на собственото равнище на развитие на възприемащия я и най-често без посредник, който да я разяснява критично, съобразявайки се с интелектуалното му ниво.

Поколението Милениум е облъчено с огромно маркетингово внимание, което ги е направило по-лениви в избора, но много по-взискателни и критични към предлаганото, включително и на образователния пазар. Непрекъснатото внушение, че са специално поколение, е накарало някои от тях да повярват в това по неправилен начин, като е повишило очакванията им да бъдат обслужвани и ласкани, отгледани с внушението че „следват мечтите си“, което ги е направило по-пасивни и изпълняващи прогнозата, че ще бъдат икономически по-неуспешни от техните родители.

Изследване на Pew Research³ показва за тях, че :

- 50% от миленианите смятат, че са политически неприсъединени.
- 29% смятат, че са религиозно несвързани.

²² <https://www.urbandictionary.com/define.php?term=> отворен на 22.02.2019 г./21.32 ч.

³ <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2019/01/17/where-millennials-end-and-generation-z-begins/> отворен на 19.02.2019 г./20.44 ч.

- Имат най-висок среден брой приятели във Фейсбук, със средно 250 приятели срещу 200 на поколение X – поколението на техните средновъзрастни преподаватели.
- 55% или повече милениани са публикували селфи в сайтове за социални медии срещу 20% от поколението X.
- 8% от миленианите твърдят, че са изпращали снимки със сексуален подтекст в интернет, а 30% твърдят, че са получавали такава.
- Изпращат средно по 50 текста на ден.
- Към 2012 г. само 19% от миленианите заявяват, че: като цяло на други може да се вярва.
- Само в Съединените щати има около 76 милиона човека (въз основа на изследвания, използващи годините 1978-2000) представители на това поколение.
- 20% от миленианите в САЩ имат поне един родител имигрант.

За разлика от поколение Y (поколението на миленианите), следващото поколение - поколението i или поколение Z, както още го наричат⁴ (родени между 1995 и 2012 г – по-голямата част от нашите сегашни и предстоящи в близките години бакалаври), е носител на ново съзнание по отношение на професионалната си ангажираност. Представителите му много повече предпочитат да работят извънредно, за да завършат работата качествено, отколкото това са правели Милениум генерацията. Приемат работата като най-важна, централна част от живота им, и декларират, че биха работили дори, ако имат достатъчно пари за съществуването си.

Независимо от високата си информираност те се нуждаят от много повече инструкции за работата си, отколкото представителите на поколението Y, което означава, че, за да постигнат необходимата увереност на работното си място, те трябва да получат по-голям обем знания и опит. Това от своя страна означава, че университетите трябва да предложат образование, ориентирано към изчерпващо знание в дадено професионално направление, достатъчно богато на практическа част, за да бъдат задоволени техните изисквания.

По високата степен на неувереност на Z-поколението ги прави по-неподходящи за ръководители и по-плахи при търсене на правата си. Тоест имаме работна сила ориентирана повече към качествения изпълнителски труд, притеснена да не допуска грешки. Стремещт към професионална и социална сигурност е огромен, поради което представителите на това поколение изискват безопасна работна среда, шофират внимателно, избягват рисковете от физическо и психическо нараняване и вместо лично, се свързват помежду си чрез социалните медии и телефоните си. Това е поколението, което общува лично най-малко време в сравнение с предишните поколения. Липсата на склонност да се рискува прави това поколение не особено активно при стартирането на собствен бизнес. Насочва се по-скоро към гарантирана държавна работа и големи частни компании с перспектива във времето, отколкото наемане в малки или средни компании на частния бизнес. Това ориентира мениджърите на големи компании в намирането на качествена работна сила и гарантиране на стабилна заетост. В този смисъл, изборът на

---

⁴ Това е по-популярното име на поколението освен предложените но неналожими се Gen Tech, Gen Wil, Net Gen, дигитални туземци и др.

подходяща университетска специалност и организирането на обучението трябва да се съобрази с тези факти.

Това че информацията може да бъде възприемана от новото поколение навсякъде, във всякаква обстановка, където има техническа възможност за това, означава, че в повечето случаи липсват съществени пространствени елементи, подкрепящи възприемането и обработването на информацията, подготвяйки я за превръщането и по-късно в знание. Все едно да слушате симфоничен концерт на футболен мач и да разчитате, че ще ви създаде необходимото внушение и вдъхновение.

Казаното дотук изисква да се напомни една постоянно и настойчиво игнорирана триада, характеризираща мисията на институцията „университет“, а именно:

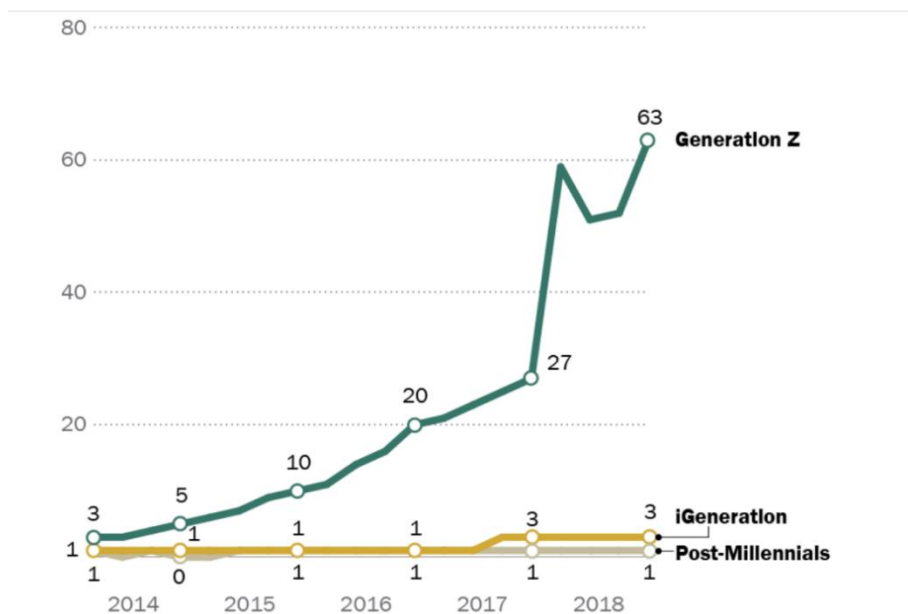
- Да задоволи човешкото любопитство към доказани или подлежащи на доказване знания, чрез изследвания базирани на доказателства;
- Да завърши възпитанието на личността след семейното и училищно възпитание;
- Да даде необходимите компетенции за упражняването на избрана дейност или професия. Тоест, завършилият да си намери подходяща работа.

Първите две цели имат духовен контекст, а третата – материален. За съжаление през последните 15 години настойчивостта и важността на бизнеса фаворизираха третата, материалната цел и това доведе до силно подценяване и дори игнориране на първите две цели с духовен характер. Нещо повече, постави университетите пред сложния избор да защитават съществената си духовна мисия като хранители на знанието и коректив на обществените решения за развитието или да понижат ранга си, като се превърнат в професионални училища, и да поемат отговорността за този избор.

Явен факт е, че средата, потребяваща полученото в университетите знание, се е променила чувствително от времето преди 39 години, а университетските технологии и методи на преподаване не са се променили съществено. Това означава, че в процеса на формирането и прилагането на университетското знание се сблъскват потребностите на три поколения (X, Y и Z) и функционират три взаимосвързани системи, движещи се с различна скорост, и обновяващи се по различен несинхронизиран начин, от които е нелогично да очакваме високо качество и съвременна съответственост. А не трябва да забравяме, че след не много години наши студенти ще бъдат и представителите на т.нар. поколение Алфа, които имат още по-различни характеристики...

През последните 20 години в университетите влизат младежи, чиито социален живот изцяло е преминал в интернет. Това са хора, които владеят напълно съвременните методи за търсене и намиране на информация, и които възприемат знанието предимно чрез образи и много по-малко чрез слово.

Сх. 1 Сравнение на възможностите за търсене на информация от последните три поколения (без поколението Алфа, родено след 2013 г.)

Източник: Dimock, Michael. Defining generations: Where Millennials end and Generation Z begins. Fact Tank - Our Lives in Numbers, January 17, 2019

Тези студенти (представители на Z поколението) са готови да се ангажират с преподавателите си онлайн по начин, по който техните предшественици не са били, и с течение на времето все повече и повече онлайн преподаването и технологиите ще са удобни за тях. Това е сериозно изпитание за Министерството на образованието и науката, тъй като с изключение на Нов български университет и още няколко университета, те срещат една неподготвена университетска база за интерактивен тип преподаване и учене. Тези студенти влизат в аудитории, където тук-там се пише все още с тебешери върху черни дъски, и присъстват на лекционни курсове на преподаватели с компютърни умения под средните, в които им се предлага безкрайно и сложно говорене още от първата година на следването, което повече ги отчуждава, отколкото приобщава, към образователния процес. Тоест, висшето образование (с изключение на частните университети) не можа да навакса промените в по-елементарната и лесна сфера на материалното, а в същото време предстои спешно наваксване в много по-трудната област на ценностите - духовната...

Заинатената пристрастност на университетите към класическите подходи на преподаване и изпитване, от една страна, влезе в рязко противоречие с нагласата и качествата на новите поколения. От друга, очакванията на студентите и на потребителите на специалисти (държавните и частни предприятия и фирми) също получиха солидна доза разминаване, тъй като за всеобща изненада, за поколението Y се оказа, че удовлетворението на работното място е по-важно отколкото паричната компенсация и че балансът между професионалния и личния живот е другото съществено изискване.

Поколението на наведените глави (Gen Tech, Gen Wil, Net Gen, дигитални туземци и др), както е определена непрекъснато взиращата се в монитора на телефона генерация, е многократно по-склонна да възприема образна информация отколкото словесна, както вече нееднократно подчертах. Това развива уменията да се гледат образи повече,

отколкото да се чете и главното – да се разбира текст. Нещо повече - тъй като ние мислим през езика, отказът от четене на книги, научаването на нови думи и значения и съставянето на сложни изречения нарушава възможността за абстрактно и асоциативно мислене, с което се кастрира творческото мислене. Отделно използването на чужд език от ранна детска възраст, прави труден за употреба и разбиране собствения – майчиния език от страна на тези студенти, което пречи и на идентификацията им като българи, а ги прави по-скоро глобални хора.

Речниковото обедняване и влошената контактност на последните поколения превърна лекционната форма на преподаване в стагнираща и наложи инвестирането на университетите в техника, позволяваща онагледяването на информацията (електронни дъски, видеоапарати, мултимедийни проектори и др.). Записването на лекциите от студентите се превърна в отживелица, тъй като електронните платформи (където съществуват) достатъчно добре опосредстват отношението студент – преподавател.

Тъй като бързината на възприемането на множество и различни образи в даден момент е много по-голяма, отколкото да се прочете една книга или учебник, предпочитанието към този вид натрупване на представи, но не и на знания, започна да доминира.

За разлика от киното и телевизията, които са като правило средства за групово възприемане на образна информация, интернет създаде възможност за персонализирането и. Това индивидуализира интересите и свързаната с тях информация. Чрез волята на индивида при избора ѝ и интерпретирането ѝ, обаче, възникна възможност за самообучение в предпочетено от него време. И докато учебниците и книгите създават също възможност за самообучение, макар и по-дългоременно, те се различават от компютъра и достъпа чрез него до интернет по бързината на този достъп и по възможностите за избор на теми. Тези обстоятелства силно променят нивото на информираност на новото поколение студенти. В същото време, както подчертава Джовани Сартори в „Теория на демокрацията“ още през 1992 г, информираността и познанието са свързани, но не са едно и също нещо, защото „познанието предполага някакъв подход и мисловен контрол върху информацията, но и двете не могат да се извлекат от информацията“

За да се превърне *в стойностно знание, а не просто в необосновано мнение*, информацията трябва да се организира според критерии и методи, с които си служи науката – *логическа консистентност, обективност* и т.н. По тази причина интернет не може да замени университета в ролята му на „хранилище на знанието“, но може да осигури бърз достъп до огромни информационни масиви и измамната представа за постигнато, макар и на неструктурирано, знание. И точно тук, при осигуряването на този избор от страна на потребителя, сблъсъкът е най-силен. Дали традиционният университет, предлагащ постепенното и надграждащо образование и изискващ определен времеви престой, ще се наложи над възможностите за бързо завършване и дипломиране чрез кратки образователни форми и технологии, която нагласа стремително се увеличава у посещаващите университет? Виждаме я и с все по-увеличаващия се брой на желаещите да вземат две години за една в нашия университет.

В недалечното минало, когато интернет и телевизията не съществуваха, ние първо научавахме за дадено събитие и след това, ако имаше възможност, предимно чрез фотографията или чрез лично посещение на живо, го визуализирахме.

Сега се случва напълно противоположното – първо виждаме събитието, а след това научаваме подробности за него. Именно този значим факт прави съвременния процес на учене нов и специален.

Изпреварването става чрез краткия път до образа на събитието, а изоставането става по отношение на обясняването му, ако въобще се случи и е коректно. В разликата от времето между двете остава пространството за манипулацията, която може да е положителна и надграждаща представи, но може да е деструктираща и изкривяваща представи в удобна посока. В доста от случаите остава само представата от нетълкувания образ.

Това ново, породено от развитието на технологиите, обстоятелство за представянето и тълкуването на действителността, елиминира едно от най-значимите предимства на ментора (родител, учител или университетски преподавател) - да бъде единствения източник на информация. Този монопол съвсем до скоро водеше до един парадоксално звучащ факт – хората от миналото да учат хората на бъдещето. Това обстоятелство създаваше голямата част от авторитета на преподавателите – възпитатели, и определяше зависимостта на образоващите се, и възпитаващи се, което насърчаваше олицетворяването им със своите ментори и стремежът за надскачането им. Неговата валидност, обаче, се изчерпи с бурното развитие на технологиите и преди всичко - на информационната осигуреност, което създаде предимство на онези, които имат време, интерес и възможност да търсят информация, т.е. младите учат по-възрастните. Така се създаде дисбаланс между информираността на преподавателите и студентите по конкретна тема и доведе до въздържане на преподавателите от предварително задаване на следващата лекционна тема, с опасението, че студентите ще бъдат по-добре подготвени и ще провалят чрез въпросите си провеждането на добрата стара лекция. Това бе и начин преподавателят да се предпази от задаването на нежелани въпроси, които биха го компрометирали като най-знаещ по темата.

Именно съществено променената, но неотчетена навреме роля на университетския преподавател, като най-информиран по даден въпрос, налага спешно две действия: силно подмладяване на преподавателския състав с хора, говорещи на езика на съвременността, и промяна на изискванията към качествата на преподавателите. Съвременният университетски лектор не трябва да бъде сладкодугмен приказливко, вместица между полуостарелите си знания, случки от личния си живот, преценявани само от него като забавни, той трябва да бъде **човек с широка обща култура, висока чувствителност и социален опит, който е в състояние да обобщи и насочи за анализ намерената информация чрез извънаудиторното старание на студентите, да осигури анализ и дискусия по темата и да свърже полезно получените резултати с проблемите на една изключително динамична и бързо променяща се външна действителност.**

Тоест да го превърне в активен модератор на интереса на учещия се студент и потребностите от качествена работна сила на бизнеса.

Парадоксът с производството и продажбата на знание е такъв, че субектите му са личности, които хронологично се изграждат от представителите на духовенството към представителите на интелектуалните общности, към които категорично би трябвало да принадлежат и университетските преподаватели. Но дали това е така? И дали е така в момента за повечето от тях? Оставям отворен този въпрос за следващо изследване или коментар, но ще използвам предполагаемите му отговори в следващите няколко абзаца. Един от тези отговори би касаел мястото на висшето образование и на неговите най-явни представители – университетските преподаватели, в категорията бизнес.

Отклоняването от материалното и от символите на материалността са били разпознаваеми белези и измерителите на духовността. Жреците, духовниците, а по-късно и университетските професори, никога не са били свързвани с богатството. Напротив – олицетворявали са другата крайност – аскетизма. Това е и причината манастирите, училищата и университетите да са били обект на дарителска подкрепа, символизираща доброволната и осъзната потребност на обществото от образование. Това недвусмислено води до логичното разсъждение, че онези, които биха желали да го постигнат или да му служат, са готови да понесат неудобствата на материалната лишеност и да я заменят с духовната осъзнатост на реалните си потребности. Извеждането на образованието като условие за материален просперитет променя съществено философията на мотивацията на учещите се и ги насочва към висшето образование с единствена цел - постигане на материална реализация, измествайки духовния контекст. Това съвсем обяснимо насочи масовото желание в тази посока и девалвира призваността, превръщаща дадена професия в мисия - на учителя, на свещеника, на доктора и кмета... Както е известно тези длъжности до съвсем скоро са били във високите нива на йерархията на обществения престиж и поради това не са били платени, защото се е смятало за изключителна чест и признание от страна на обществото да бъдат упражнявани. Всеки негов член е преценявал според възможностите си и отчитането на заслугите на олицетворяващите тези професии лица, какво и колко се полага да им даде, за да се осигури съществуването им.

Превръщането на повечето духовни професии в комерсиални постави на дневен ред дилемата, че ако обществото възнамерява, т.е. прави избора да превърне образованието и в частност медицината в бизнес, то съвсем ясно е, че масовизирането му е един от начините, който ще се наложи, защото това означава такси и високи заплати. Но това означава също и разрушаване на класическия модел на университетско образование и създаването и налагането на бизнес модела му, който изисква друг вид инвестиции и други методи на преподаване и изпитване.

В световен мащаб комерсиализирането наложи развитието и доминирането на нови форми на преподаване на знанията, които могат да се определят като *готови знания*. Най-представителната от тези форми е онлайн преподаването или т.н. дистанционно образование. Това стана възможно най-вече при т.н. „меки“ науки, като обществените, и не толкова възможно, но вече с направени опити за преодолимост, и в „твърдите“ науки, като: стоматологията, фармацевтиката, медицина, физиката, химията, инженерни науки, и др. Началото там е поставено най-вече с практически и отлично направени видеофилми за това как се прави, което е значителна част от обучението в тези направления.

Дистанционното обучение елиминира във висока степен разходите за пасивна материална среда и създаде възможност за едновременното учене на голям брой национални и международни студенти по местоживееене и на работните им места.

По-горе определих преподаваните знания чрез интернет като „готови“, тъй като при тяхното преподаване и усвояване не се случва онази технологичност, характерна за аудиторното преподаване лице в лице, където знанието „зрее“ в продължение на много часове лекции, дискусии и домашни работи. Противниците на изцяло дистанционното преподаване го критикуват най-вече с аргумента, че при живия контакт с преподавателя, студентите получават и „аурата“ му. Че могат моментално да зададат асоциирани въпроси (дори не по темата) и да участват в живата дискусия със собственото си мнение. Според мен една от значимостите на този вид преподаване е, че участва и обонянието, което на подсъзнателно ниво запечатва обонятелен спомен за момента и свързаната с него среда. Фактор, който не ми е известно да е разработван в теорията на преподаването.

Наред с известните и описани предимства на преподаването и изпитването онлайн, свързано основно с икономията на време, ми се иска да посоча и по-бързото усвояване, поради свободния избор от страна на обучавания, на пространството, в което това се случва, и по този начин създаването на специфична зона на комфорт според навиците му, включително и сред природата. Това освен до икономия на значителни средства от капитални, вложения за инфраструктура в образователната институция, води и до възможността да се съчетават несвойствени за университетската аудитория действия като хранене, слушане на музика и др. Върху правилността на подобни съчетания може да се спори, но възможността съществува и е обект на личен избор. Факт, който свързвам с един от най-важните критерии за човешка развитост на ООН – правото и възможността за свободен избор.

Разсъжденията за смисъла и състоятелността на все по-разширяващото се прилагане на дистанционното обучение е определен вече от няколко съществени факта:

Мощното навлизане на новите технологии в образованието, предизвикващи невиджана до момента концентрация във висшето образование. Малък брой университети ще образуват огромен брой хора. За България този сблъсък ще бъде драматичен. Онова, което очаква МОН е силен натиск от страна на университетите да задържат преподавателите си и часовете им на фона на международната конкуренция, създаваща се от страна на няколкото силни университетски консорциума, предлагащи лесен достъп до образование и инвестиращи в курсове, освен на езиците на Европейския съюз и на редки езици.

Конкуренцията между университетите ще се увеличи драматично и ще се превърне във война. Онези, които са на върха по качество, предлагащи гъвкавост и добри условия, ще оцелеят. Университетите под върха, особено онези с огромни бюджети и високи разходи, ще понесат най-големи загуби. По-малките и гъвкави университети с изявено лидерство ще успеят да се запазят.

Победата ще дойде за тези университети, които успеят да осигурят манифестирането на три ценности – свободата на изразяване на мнение и предпочитание, индивидуализирането на образованието и богатство на избора на специалности.

Днешният студент очаква в аудиторията дискусия с понякога доста равностойна размяна на мнения, а не лекция. Извън нея желае задачи, които предизвикват

възможностите му да прави анализ и да взема решения по сложни казуси, но без да му отнемат много време.

Изследване, което проведох сред 672 студенти чрез допитване, показва, че едва 4% от тях изразяват недоволство от това, че преподавателите не ги натоварват достатъчно със задания извън аудиторията, 58% заявяват, че нямат никакво свободно време за подготовка, 18% са склонни да се съобразят с ритъма налаган им от всеки преподавател, 20% нямат мнение.

Разбира се, ясно трябва да се подчертае, че различните науки изискват прилагането на различни преподавателски методи и техники за преподаване и учене. Методите прилагани в преподаването по философия не са идентични с тези при преподаването на информатика.

Образователната дейност трябва да се превърне в част от споделената икономика във вид на споделено преподаване. Проучване на колежа Barnes and Noble показва, че днешните учащи се отказват да бъдат пасивни слушатели. Вместо това те очакват да бъдат практически ангажирани и да бъдат активна, а не пасивна част от самия процес на обучение. Те са убедени, че могат безпроблемно да свързват академичния опит с личните преживявания чрез използваните от тях технологични инструменти. Това поставя и спешната задача пред университетите да изградят технологична среда, в която равнопоставеното участие на студентите в трансфера на информация и знания може да се осъществи.

В контраст с широкото демократизиране на висшето образование ще протече и процес на концентрация и монополизация, свързан главно с това, че в недалечно бъдеще основната платформа за висше образование може да е уебсайт на трета страна, а не в самите университети.

Интернет ще повиши възможностите на избора, но ще въздейства върху обществото като намали възможностите му за създаване на интелектуално свързани общности, което става, когато обучаемите споделят общо пространство, каквото е университетската аудитория, и са обединени от авторитета и предизвикателствата на преподавателя - образователен лидер, който модерират съвместния преподавателско-студентски информационния поток го превръща в знание.

И тук трябва да се постави въпроса за новите изисквания, освен традиционните, към този образователен лидер, защото настъпващите промени доведоха до значително елиминиране на възрастовото му предимство и свързания с него жизнен опит.

Първо защото рязко намаля броя на дейностите със значение за моралното и финансово порастване, които изискват задължителен жизнен опит, и второ, бързото остаряване на информацията превърна по-възрастните в носители на ценно, но непрактично знание за деня... Именно този процес създаде една възрастова реверсивност и възможност, случваща се за първи път в историята на човешкото съществуване – помладите да учат по-възрастните от тях.

Бъдещето на университетското образование се определя от коренно променения вид (качествата) на преподавателите и мениджмънта на университетите, който трябва да осигури успешното протичане на един започнал извън намерението и волята им преход от слово към образ.

Такава проблемна дуалност се появи и сред обучаваните, които трябва да балансират съзнанието за дисциплина при самообучението извън аудиторията с аудиторната тематика и ритъм. Дотук това не се случва и е в ущърб на успеваемостта по две причини:

Първата е, че преподавателите не са достатъчно готови да поставят ежедневни и разнообразни задачи с плавно нарастваща трудност, а предпочитат да повтарят удобни за тях лекции и да пестят време за често преглеждане на домашни.

Втората причина е, че студентите все по-трудно посрещат разходите от предизвиканото потребление и са принудени да работят, и то не само на едно място.

Бъдещето принадлежи на тези традиционни университети, които успеят да просперира в новата среда, като овладеят безплатното съдържание от интернет и го съчетаят с традиционните форми на обучение. Които установят сътрудничество с други университети по целия свят в една мрежа от интегрирани образователни центрове и снижат разходите чрез споделяне на опит и инфраструктура.

Ако се вярва на Себастиан Траун до края на 2050 г. в света ще има само 10 такива университета.

В общодостъпните дистанционни курсове ще могат да се смесват преподаватели със студенти от всички точки на света, през всички часови пояси, и да общуват 24 ч. в денонощието, като съгласуват въпросите към преподавателите си и отсяват и оценяват най-добрите отговори.

Световният свободен образователен пазар ще даде на всеки достъп до най-добрите университети в света. Това неминуемо ще доведе до срив на колежи и университети, които не са успели да се адаптират към променените образователни изисквания. Преподавателите, които ще привлекат стотици студенти в онлайн курсовете си, ще се превърнат в популярни световни личности. Те ще трябва да изберат преподавателското си поведение между това да са забавни или възискателни, строги и компетентни. Много труден избор, тъй като първото поведение води до известност и нови записали се студенти, а второто поведение – често до лоши оценки в студентските класации, демотивация на преподаватели и отлив на кандидати.

Бъдещето на висшето образование е в неговата персонализация. Именно тук е най-значимата разлика между училищното и университетското образование. Докато първото цели да унифицира индивида по повод на определени базови знания за света и обществото, университетът трябва да създаде възможност за крайно индивидуализиране, което може да стане само, ако е организиран така, че да предложи широк избор от предизвикателства, изразени в голямо разнообразие от специалности и да осигури условията за свободния им избор, което е преди всичко инвестиционен, организационен и финансов въпрос. Това е и предимството на частното пред държавното образование, което държавата не може да осигури адекватно, но отказва да признае и отчете при оценяването и акредитацията на частните университети – възможността и степента в поемането на финансов риск.

Интернет базираното образование ще бъде много по-подходящо за специалностите изискващи знания и по-малко, но не изключено, за изискващите умения.

Бъдещите промени, в крайна сметка, ще доведат до най-изгодния, най-ефективния и най-справедлив достъп до образование, който светът някога е виждал.